

Ігор Миколайович Козубцов,

кандидат технічних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник Наукового центру зв'язку та інформатизації Військового інституту телекомунікацій та інформатизації Державного університету телекомунікацій, м. Київ

КОНЦЕПЦІЯ РОЗВИТКУ МЕТОДОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ АСПІРАНТА ВІЙСЬКОВОГО ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У статті подано вперше розроблену концепцію розвитку методологічної компетентності аспіранта вищого військового навчального закладу. Розкрито напрямки, шляхи і способи її реалізації. У концепції запропоновано якісно змінити філософію освіти, у результаті чого отримано суттєвий соціально-економічний ефект.

Ключові слова: *концепція, розвиток, методологічна компетентність аспіранта, вищий військовий навчальний заклад, філософія освіти, аспірантура, науковий керівник, напрямки, шляхи, способи.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. В умовах переходу на компетентну модель підготовки фахівців виникла необхідність перегляду моделі підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації. Тож зміна ЗУН-парадигми на К-парадигму, очевидно, створює підставу до наступного етапу розвитку інституту аспірантури та власне її філософії. Зволікання відповідно до принципу Гійома веде до системно-методологічної помилки. У межах науково-дослідної роботи автор вдало забезпечив гармонійний перехід на компетентну парадигму, основний результат якої відображено в [1]. Завершальним етапом дисертаційного дослідження [2] стало проведення натурного науково-педагогічного експерименту з атестації наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Голова ВАК

Російської Федерації (далі – РФ) В. Філіппов в інтерв'ю щотижневій газеті наукового співтовариства “Поиск” визначив три основні напрямки реформування системи наукових ступенів, які потребують ще погодження з Урядом [3]. Він висунув ідею про необхідність ліцензування та акредитації аспірантур. Водночас планується провести низку експериментів щодо надання прав атестації наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації суспільним науковим організаціям. Невирішеними питаннями є моделювання подібних реформаторських ідей в Україні та їх обговорення. Не виникає сумнівів, що такі ідеї незабаром будуть реалізовуватись і в Україні. Тому, на наш погляд, метод паралельної роботи є актуальним для України.

До експерименту підключилася суспільна організація “Российская Академия Естествознания” у контексті наукового заходу V міжнародної науково-практичної конференції “Международные системы аттестации научно-педагогических кадров” (РФ, м. Сочі, 26–30 вересня 2013 р.) [4].

Директор департаменту атестації кадрів Міністерства освіти і науки України В. Бондаренко в інтерв'ю газеті “Освіта України” розкрив інноваційність Постанови “Про затвердження порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника” [5]. Документ, за словами В. Бондаренко, є основою функціонування всієї системи державної атестації вчених в Україні. На основі прийнятого Урядом “Порядку присудження...” затверджуються паспорти наукових спеціальностей, визначаються іспити для майбутніх здобувачів наукових ступенів, регламентується формування корпусу опонентів, діяльність системи переатестації й апеляції.

Мета статті – розкрити зміст розробленої вперше концепції розвитку методологічної компетентності аспіранта військового вищого навчального закладу.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Визначимо проблему, на вирішення якої спрямована концепція. Основною проблемою системи вищої військової освіти як невід'ємної

складової загальної системи освіти на сьогодні є застосування цільового підходу до навчання, яка не сприяє розвитку методологічної компетентності аспірантів одночасно за науковим і педагогічним напрямком. Це виявляється у військовій системі вищої освіти в динамічних умовах реформування та скорочень. У результаті відбуваються незворотні процеси руйнування вже сформованого колективу. За таких умов є необхідною чітка методологія, яку А. Новиков визначає як “учение об организации деятельности” [6, с. 6]. Таке визначення однозначно детермінує і предмет методології – організацію діяльності.

Основною причиною виникнення зазначеної проблеми є те, що зміст навчання з часом системно втратив методологічні основи адаптації до швидких темпів появи нової інформації та її засвоєння [7]. Як наслідок, відбувається часове запізнення в системах управління сучасного вищого навчального закладу [8]. Нерозвивання методологічної компетентності в аспіранта веде до втрати системного підходу, єдності, чіткості і врешті-решт наукової істини. Від методологічної компетентності наукового керівника (консультанта) залежить справжній розвиток методологічної компетентності в аспіранта-учня. Актуальним на сьогодні є якісний новий розвиток інституту аспірантури, адже вона по мірках синергетики є точкою біфуркації розвитку методологічної компетентності аспіранта, а отже, і науковою основою освіти та науки. Закладена сьогодні методологічна компетентність аспіранта через 3 роки позначиться на його професійній науковій або науково-педагогічній діяльності.

Причиною всього є системна втрата здатності формування та розвитку методологічної компетентності аспіранта під час планового навчально-виховного процесу, яка б сприяла саморозвитку аспіранта в неформальній обстановці, тобто в позанавчальний час. Тому в неформальній обстановці і необхідна аспіранту справжня методологічна допомога наукового керівника, який і персонально відповідає за якість підготовки аспірантів [9] для Збройних Сил України (далі – ЗСУ) [10].

Метою концепції розвитку методологічної компетентності аспіранта в системі вищої військової освіти є розробка дієвого напрямку та шляхи розвитку методологічної компетентності аспіранта, створення ефективної системи підготовки і атестації наукових та науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації України для потреб ЗСУ в період розвитку і модернізації системи вищої освіти України. Вона може бути взірцем для загальнодержавної системи й атестації наукових та науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації.

Оптимальним напрямком вирішення проблеми є процес переходу від ЗУН-парадигми до К-парадигми, а отже – якісне вдосконалення існуючої системи підготовки та атестації наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації для потреб ЗСУ (рисунок 1).

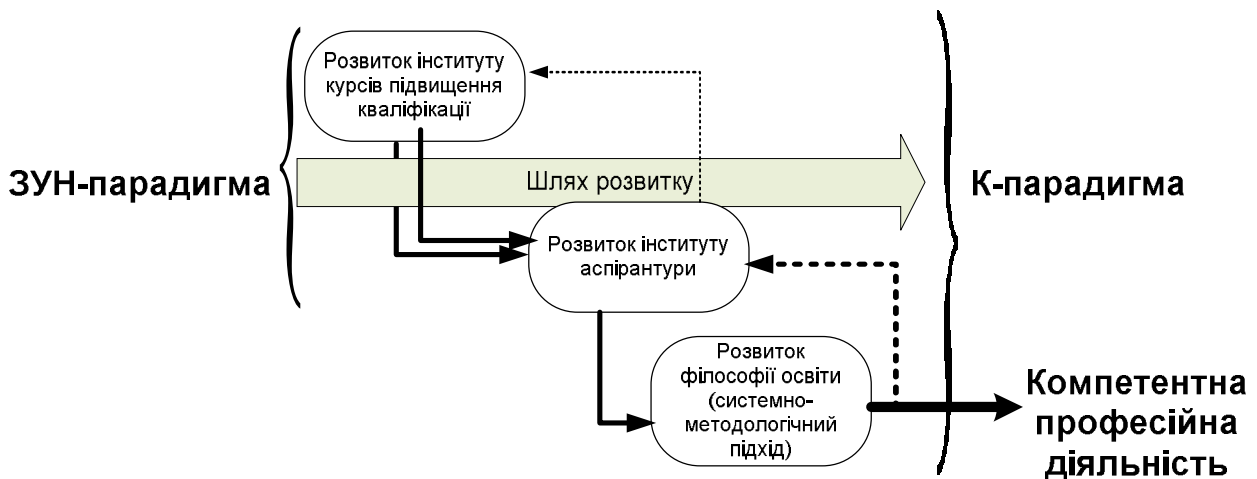

Рисунок 1 – Напрямок розвитку філософії інституту аспірантури

Шлях вирішення проблеми веде до подальшого розвитку інституту аспірантури. Паралельно з цим буде розвиватися інститут підвищення кваліфікації осіб з вищою освітою.

Способи вирішення проблеми є комплексними, системними. Йдеться про створення сприятливих позитивних психолого-педагогічних умов подальшого розвитку інституту аспірантури через компетентнісну модель підготовки й атестації наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації для потреб ЗСУ. Водночас потребує подальшого розвитку інститут курсів підвищення кваліфікації наукових та науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації

здіяних у системі підготовки й атестації аспірантів. Загальна схема експерименту матиме вигляд, поданий на рисунку 2.

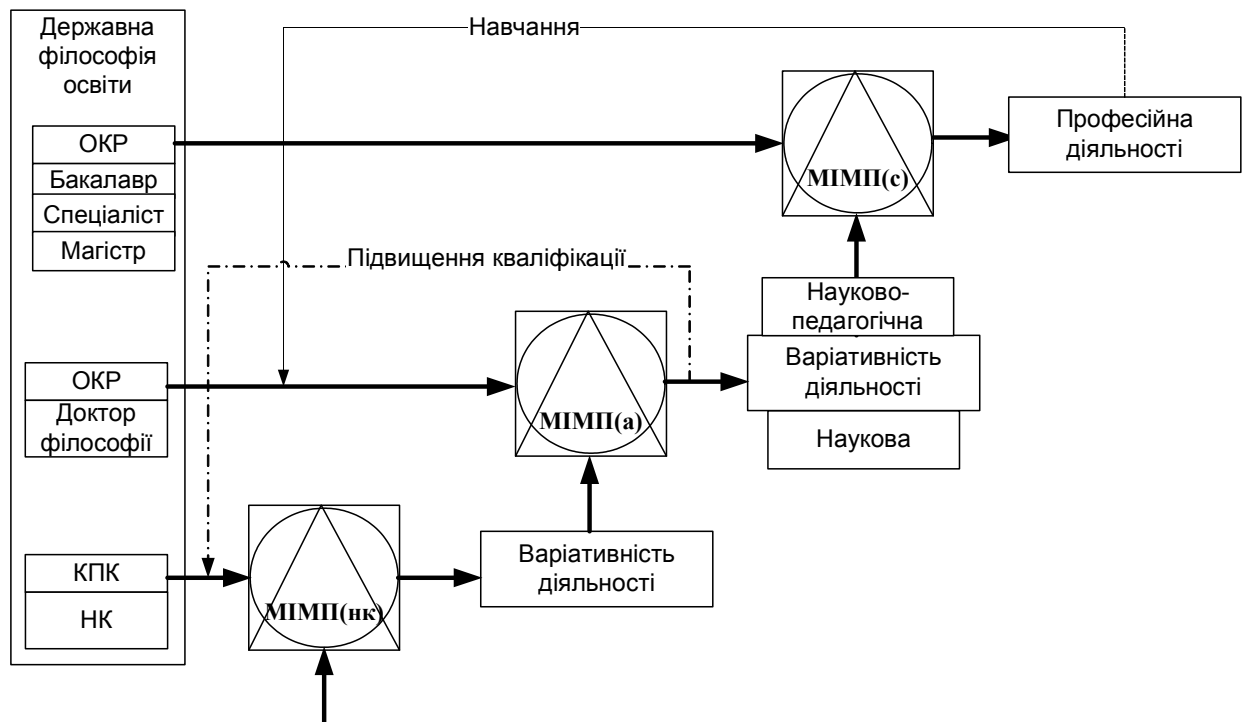

Рисунок 2 – Функціональна схема експерименту

Прогнозований термін виконання концепції буде визначатися встановленим терміном підготовки та атестації наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації для потреб ЗСУ: очної форми – 3 роки; заочної – 4 роки; здобувачів, що працюють поза аспірантурою – 5 років. До цього часу необхідно врахувати час підготовки всіх учасників до експерименту.

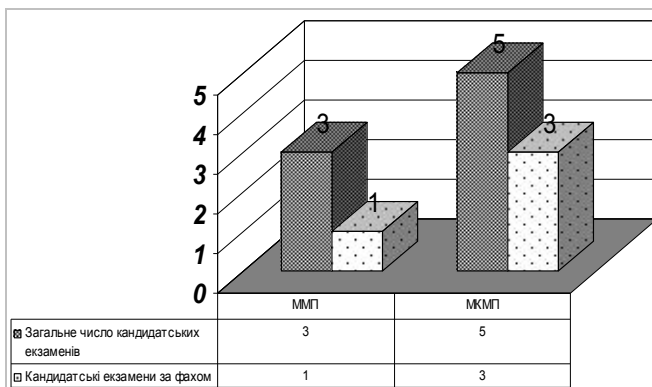
Функціональна схема буде мати вигляд цілісної системи паралельно послідовним включенням відповідно до мотиваційно-інформаційних моделюючих пристроїв (далі – МІМП): студента – МІМП(с); аспіранта – МІМП(а); наукового керівника – МІМП(нк). Причому за схемою ми бачимо, що першим і ключовим елементом управління всієї системи є адекватність роботи модулятора МІМП(нк).

Для первинного запуску МІМП(нк), відповідно, потрібно визначитися з ідеалізованим зразковим інформаційно-мотиваційним генератором, достатнім для репродукції необхідної кількості підготовлених наукових керівників. Отже, важливо, на наш погляд, створити позитивні умови до розвитку методологічної

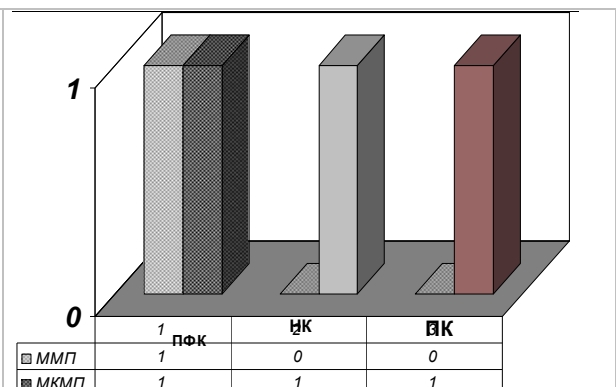
компетентності не лише в аспірантів, але, перш за все, у наукових керівників, консультантів. У подальшому вони будуть використовуватися як еталонні генератори для модуляції МІМП(а). Відповідно, за очевидністю принципової схеми результуюча сила буде діяти на модулятор МІМП(с).

Очікуваним результатом виконання концепції є розвиток методологічної компетентності аспіранта в системі вищої військової освіти. Крім того, це надасть змогу забезпечити: реалізацію державної кадрової політики у сфері державної служби, запровадження сучасних технологій управління людськими ресурсами на основі компетентнісно-орієнтованого підходу; наукове супроводження реформи системи вищої військової освіти.

Результат аналітичної оцінки підтвердив, що всі положення дисертаційного дослідження відповідають здоровій логіці, викладання ґрунтується і підкріплюється відомим позитивним соціально-економічним ефектом та не суперечить чинним Законам України “Про вищу освіту”, “Про наукову та науково-технічну діяльність” і Положенню про підготовку наукових та наукових кадрів вищої кваліфікації (рисунки 3–5) [11]. На всіх рисунках прийнято таке скорочення: МІМП – існуюча методологічна модель підготовки; МКМІМП – запропонована методологічна компетентна модель підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації.

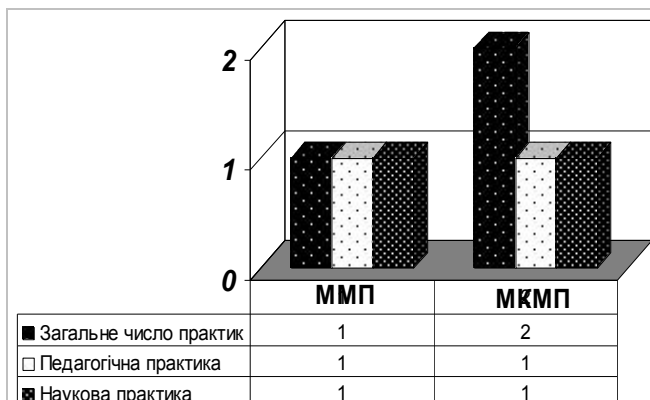
Рисунок 3 – Порівняльна оцінка відмінностей між загальною чисельністю та професійними кандидатськими іспитами

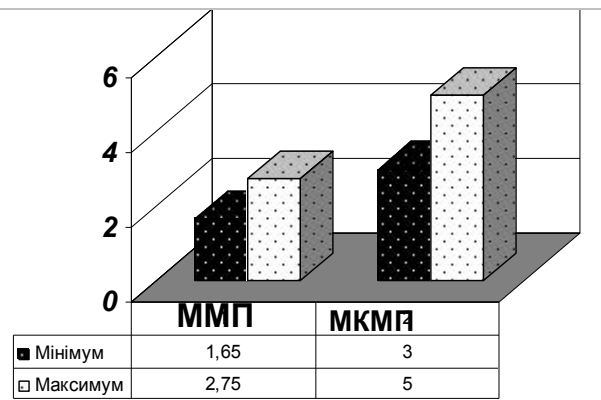
Рисунок 4 – Порівняльна оцінка відмінностей у формуванні професійної компетентності

Імітаційне моделювання з елементами напівнатурного експерименту щодо визначення коефіцієнта професійної готовності наукових та науково-

педагогічних кадрів застосовується до всіх видів майбутньої професійної діяльності. Результат моделювання коефіцієнта професійної готовності подано на рисунку 6.

Рисунок 5 – Порівняльна оцінка відмінностей між практиками

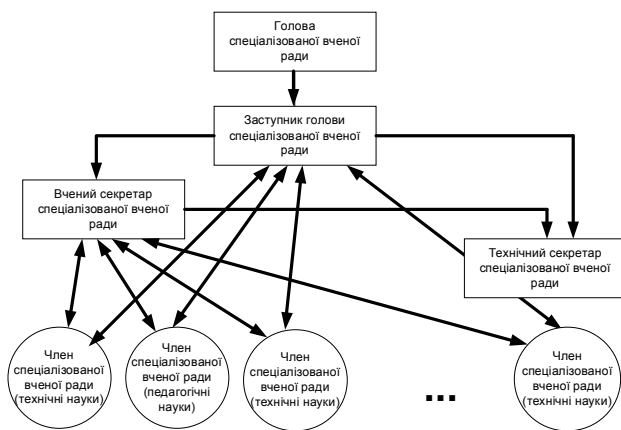
Рисунок 6 – Порівняльна оцінка імітаційного моделювання коефіцієнту професійної готовності

Тож у контексті дисертаційного дослідження [2] визначено перспективний напрямок розвитку спеціалізованої вченої ради. На рисунку 7 наведено перспективну структуру спеціалізованої вченої ради. На схемі подано, що в структурі спеціалізованої вченої ради у склад її членів введено представника однієї із спеціальностей педагогічних наук. Перевірка запропонованого рішення є очевидно необхідною. Однак організувати вдалий експеримент в Україні автор не мав можливостей унаслідок об'єктивних і суб'єктивних обставин.

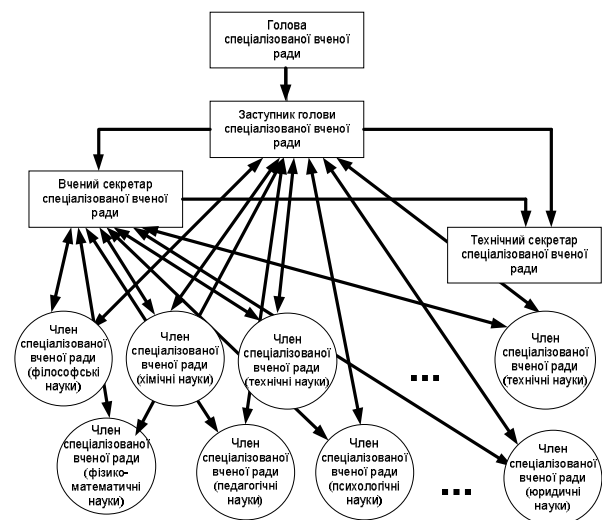
За організацію натурного науково-педагогічного експерименту взялась суспільна наукова організація вчених “Российская Академия Естествознания”. Проведення експерименту визначено в контексті наукового заходу 26–30 вересня 2013 р. [4].

Безумовно цьому сприяло рішення ВАК РФ про планування проведення системних експериментів [3]. Позитивним стало створення консорціумів з представників університетів та академічних інститутів, галузевих міністерств і відомств, бізнес-суспільств, професійних асоціацій, які присвоюватимуть наукові ступені. Це і буде система професійно-суспільної атестації.

Усі учасники наукового заходу [4] стали учасниками експерименту. Доктори наук різних наукових галузей випадковим чином утворили віртуальну атестаційну вчену раду. Ця рада стала прототипом міждисциплінарної призми [12; 13]. Під час формування ради важливу роль зіграв чинник випадковості, що визначило об'єктивність у достовірності прийнятих рішень. Структура спеціалізованої вченої ради подана на рисунку 8. Міждисциплінарний склад атестаційної вченої ради надає можливість під різними поглядами (аспектами) оцінити висунутих кандидатів на атестацію. Без сумніву, що в такій розрізненій атестаційній вченій раді складніше отримати консенсусне рішення, ніж у звичайній системі, експертній оцінці. Така атестаційна вчена рада системно-методологічно спробувала сформувати новий погляд на суспільну атестацію наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації.

Рисунок 7 – Перспективна структура спеціалізованої вченої ради

Рисунок 8 – Апробована структура спеціалізованої вченої ради

Обраний нами вектор розвитку структури спеціалізованої вченої ради певною мірою відповідає ідеям В. Бондаренко [5] щодо важливості незалежного оцінювання результатів дисертаційних досліджень. Це спонукає розробників “Порядку присудження...” до максимального включення всіх діючих спеціалізованих учених рад у процес взаємного колективного рецензування дисертаційних робіт, передбаченого пунктом 26 “Порядку присудження...”, коли захищена в котрійсь із спецрад дисертація є предметом

розгляду іншої спецради такого ж профілю, часто із запрошенням здобувача. Це, звичайно, додає клопоту спеціалізованим вченим радам, однак така робота, якісно виконана, стає гарантією, що ми маємо справу з повноцінними дисертаційними дослідженнями, запобігає несанкціонованим текстовим запозиченням чи компіляціям [5]. Створенням низки бар'єрів такого незалежного оцінювання, які визначає В. Бондаренко, завдяки “Порядку присудження ...”, змушені будуть долати ті здобувачі наукових ступенів, які менш ніж через п'ять років після захисту кандидатських робіт збираються захищати докторські дисертації. Їхні реальні наукові здобутки будуть оцінювати незалежні експерти і під час оприлюднення намірів про такий захист, і при надходженні вже захищених робіт до Міністерства освіти і науки України. Такий підхід із психолого-педагогічного погляду лише погіршує умови розвитку творчої складової методологічної компетентності. Умови ми розглядали в науковій публікації [14].

Фінансування розробленої концепції розвитку методологічної компетентності аспіранта військового вищого навчального закладу здійснюватиметься за рахунок коштів державного бюджету в межах джерел, що не заборонені законодавством України. Фінансування апробації цієї концепції здійснюватиметься за рахунок власних коштів автора дисертаційного дослідження, які отримує з основного фонду заробітної плати. Орієнтовний обсяг фінансових ресурсів за рахунок коштів автора визначається фінансово-економічними витратами на апробацію всіх результатів дисертаційного дослідження.

Таким чином, позитивні результати дисертаційного дослідження слід розглядати як вектор напрямку розвитку системи підготовки й атестації наукових та науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації в Україні. Цьому всіляко сприяв колектив науково-дослідної лабораторії Міждисциплінарних досліджень Наукового центру зв'язку та інформатизації Військового інституту телекомунікацій та інформатизації Національного технічного університету України “Київський політехнічний інститут”. Порівняні досягнення подано на

рисунку 9. Як можемо побачити, ідеї українських дослідників на рік випереджають подібні аналогії дослідників із РФ.

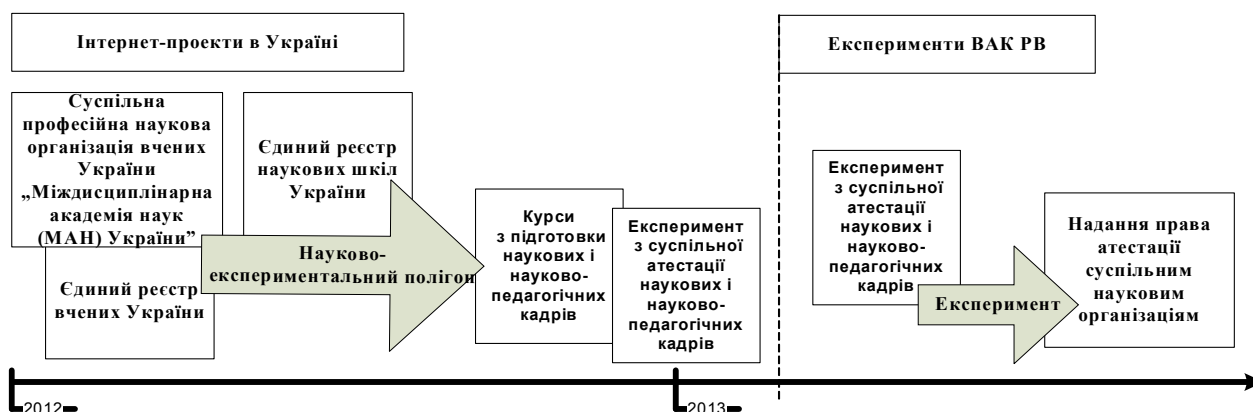

Рисунок 9 – Часова діаграма наукових упроваджень та лідерства

Висновки. Отже, автором уперше розроблено концепцію розвитку методологічної компетентності аспіранта військового вищого навчального закладу. Можна стверджувати, що: незважаючи на те, що Україна приєдналася до європейського освітнього простору в контексті Болонського процесу, модернізація третього рівня вищої освіти (аспірантури) гальмується стереотипним системним поглядом; актуальною є розробка вимог щодо ліцензування та акредитації аспірантур; необхідна розробка диференційованого підходу до терміну навчання аспірантів залежно від наукових галузей і спеціальностей; розглянуті позитивні векторні тенденції та результати є актуальними і цілком логічно цікавими для Міністерства освіти і науки України та Департаменту військової освіти та науки України; запропонована концепція забезпечує перехід навчально-виховного процесу аспірантури до К-парадигми, а зміст націлено на розвиток методологічної компетентності аспірантів.

Перспективами подальших розвідок у даному напрямку є розробка теорії розвитку методологічної компетентності аспірантів системи вищої військової освіти.

Список використаної літератури

1. Тенденції та перспективи інноваційного розвитку системи військової освіти: звіт про НДР “Перспектива-ВО” (Заключний). – К. : ВІТІ НТУУ “КПІ”, 2012. – 101 с.

2. Козубцов, І. М. Обговорення робочої концепції програми розвитку методологічної компетентності аспіранта військового вищого навчального закладу [Електронний ресурс] / І. М. Козубцов // Междисциплинарные исследования в науке и образовании. – 2013. – № 2Кg. – Режим доступу : www.es.rae.ru/mino/164-1323.

3. Шаталова, Н. PhD, DBA, DPA... ВАК Готовит радикальную реформу [Электронный ресурс] / Н. Шаталова // Поиск: научная политика : газета. – 08.03.2013. – № 10 (2013). – Режим доступа : <http://www.poisknews.ru/theme/science-politic/5429>.

4. Международные системы аттестации научно-педагогических кадров : V международная научно-практическая конференция (г. Сочи, 26–30 сентября 2013 г.) [Электронный ресурс] // Официальный сайт Российской Академии Естествознания. – Режим доступа : http://rae.ru/ru/conferences/chronicle_0913.html.

5. Бондаренко, В. Д. Удосконалення системи атестації науковців є справою державної ваги. Інтерв'ю директора департаменту атестації кадрів МОН газеті "Освіта України" № 38 від 23.09.2013 [Електронний ресурс] / Віктор Бондаренко. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/ua/comments/13829-viktor-bondarenko-udoskonalennya-sistemi-atestatsiyi-naukovtsiv-e-spravoyu-dergeavnoyi-vagi.-intervyu-direktora-departamentu-atestatsiyi-kadriv-mon-gazeti-osvita-ukrayini--38-vid-23.09.2013>.

6. Новиков, А. М. Методология научного исследования / А. М Новиков, Д. А. Новиков. – М. : Либроком, 2010. – 280 с.

7. Михалев, А. С. Кризис мировой образовательной системы / А. С. Михалев // Инновационные образовательные технологии. – 2005. – № 1(1). – С. 7–14.

8. Михалев, А. С. Анализ временных запаздываний в системах управления современным вузом / А. С. Михалев, Т. В. Таборовец // Экономика и управление. – 2006. – № 4(8). – С. 37–41.

9. Положення про підготовку науково-педагогічних і наукових кадрів : Постанова Кабінету Міністрів України № 309 від 1 березня 1999 р. – К., 1999.

10. Інструкція про організацію підготовки науково-педагогічних і наукових кадрів у ЗСУ : наказ МО України та МОН України від 30.06.2000 р. № 194/265. – К., 2000.

11. Козубцов, І. М. Напівнатурне моделювання оцінки професійної готовності аспірантів за компетентнісною моделлю підготовки для потреб військової компоненти / І. М. Козубцов // Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та

оборони : науково-практичний журнал / Національний університет оборони України. – 2013. – № 2 (17). – С. 119–122.

12. Kozubtsov, I. Fundamentals of building the interdisciplinary prism and filters in scientific and pedagogical aspects / I. Kozubtsov, K. Fedorova // Ғылым және білім : Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университетінің ғылыми-практикалық журналы. – 2012. – № 4 (29). – С. 145–151.

13. Козубцов, I. М. Идея побудови науково-педагогічної міждисциплінарної призми / I. М. Козубцов // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер. : Педагогіка і психологія : зб. статей. – Ялта : РВВ “Кримський гуманітарний університет”, 2012. – Вип. 36. – Ч. 2. – С. 269–273.

14. Козубцов, I. М. Квінтесенція знань про природу зародження творчості і креативного мислення у вчених / I. М. Козубцов, Л. С. Козубцова // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер. : Педагогіка і психологія : зб. статей. – Ялта : РВВ “Кримський гуманітарний університет”, 2013. – Вип. 38. – Ч. 1. – С. 271–281.

Рецензент: доктор технічних наук, професор Мараховський Л. Ф.

Стаття надійшла до редакції 06.12.2013.

Козубцов И. Н. Концепция развития методологической компетентности аспиранта военного высшего учебного заведения

В статье представлена впервые разработанная концепция развития методологической компетентности аспиранта высшего военного учебного заведения. Раскрыто направление, путь и способ ее реализации. В концепции предложено качественно изменить философию образования, в результате чего получен существенный социально-экономический эффект.

Ключевые слова: концепция, развитие, методологическая компетентность аспиранта, высшее военное учебное заведение, философия образования, аспирантура, научный руководитель, направление, путь, способ.

Kozubtsov I. N. Conception of the development of methodological competence of graduate student of higher military educational establishment.

Due to the conversion to the competent model of training the specialists there was a necessity of revision the model of training the academic staff of higher qualification.

A purpose of the article is to expose the content of the devised of the conception of development the methodological competence of graduate student of the higher military educational establishment for the first time.

The main problem of the higher military education system, as an inseparable

constituent of the general system of education for the moment, is the application of the rifle teaching approach which does not assist the development of the methodological competence of graduate students after scientific and pedagogical direction simultaneously. It shows up in the military system of higher education in the dynamic terms of reformation and reductions. As a result there are irreversible processes of destruction of the already formed team. Under such conditions the clear methodology is needed. It studies the activity arrangement. Such definition determines the object of methodology definitely which is the activity arrangement.

The problem causes analysis. The main reason is that the content of education lost the methodological aspects of adaptation to the rapid rates of appearance of new information and its mastering over time and as a result there is a temporal delay in the control system of modern higher educational establishment. The graduate student can loose the system approach, unity, clearness and eventually the truths of science if the methodological competence wouldn't be developed. The veritable development of the methodological competence of post-graduate student depends on the methodological competence of scientific adviser (consultant). For today the actual question is the high-quality new development of graduate school as it is the point of bifurcation of the methodological competence development of graduate student by synergetic measurements and the next is the scientific basis of education and science.

The purpose of conception development of methodological competence of graduate student in the system of higher military education is the development of the effective direction and ways of methodological competence development of graduate student, creation of the effective preparation system and attestation of the academic staff of higher qualification of Ukraine for the necessities of Armed Forces of Ukraine in the period of development and modernization of the system of the higher education of Ukraine. It can serve as a standard for the national system and attestation of academic staff of higher qualification.

The optimum direction of problem decision is the transition process from a ZUN-paradigm to the K-paradigm, and consequently the high-quality perfection of the existent system of the preparation and attestation of academic staff of higher qualification for the Armed Forces of Ukraine's necessities.

The decision problems methods are combined and systemic. In creation of favorable positive psychological-pedagogical terms of the subsequent development of graduate school through the competent model of preparation and attestation of academic staff of the higher qualification for the Armed Forces of Ukraine's necessities. At the same time the institute of postgraduate course of academic staff of higher qualification involved in the training system of preparation and attestation of graduate students is needed for further development.

The conception of development of methodological competence of graduate student of military higher educational establishment has been developed.

Keywords: *conception, development, methodological competence of graduate student, military higher educational establishment, philosophy of education, graduate school, scientific adviser, direction, way, method.*